

Zabudnuté na polici 9

Uverejňujeme **9. časť** výberu z publikácie **HRY HOREHRONSKÝCH DETÍ**, ktoré ako metodický materiál zozbieral a vydal v troch dieloch folklorista, pán **Kliment Ondrejka** v rokoch 1972 - 1974.

V tejto časti to budú **Hry s hádankou – s výmenou rolí** (účastníkov hier...). Podotýkame, že *pôvodný text nie je jazykovo upravený a je presným prepisom pôvodného materiálu*. Veríme, že Vás budeme inšpirovať a materiál budete vedieť tvorivo využiť aj vo svojej práci s deťmi v rámci rôznych krúžkov a v hudobno-pohybových aktivitách.

B. S VÝMENOU ROLÍ.

1. NA BIRDÁŠA.

Účastníci: Kráľ, sudca, žalobca, cigáň, kat (niekedy i žandár).

Sudca vyhodí 5 skrčených lístkov, na ktorých sú napísané funkcie účastníkov. Každý si uchytí jeden, rozkrúti ho a číta si aby vedel čím vlastne je. Nikto nič nepovie, len kráľ hlási: **Kráľ!**

Žalobca príde k nemu a hovorí:

Žalobca: Pán kráľ žaloba!

Kráľ: Aká?

Žalobca: Ukradol mi cigáň psa!

Kráľ: Ktorý je to?

Žalobca: Ten, ten, alebo ten! (Ukazuje.)

Kráľ: Doved' mi ho za ucho (nos, jazyk) sem!

Žalobca privedie prikázaným spôsobom zatiaľ domnelého cigáňa. Ak naozaj uhádol, súdia ho:

Kráľ: Čo mu odsúdime?

Sudca: Grécky oheň - ale tuhý (slabý)!

Kat chytí dvoma rukami V zápästí (na predlaktí) jednu ruku cigáňa a zakrúti proti smeru rukami (pravou dopredu, ľavou dozadu) - ako pri žmýkaní, takže napätá pokožka štiplavo zabolí. Potom nový sudca znovu zohne lístky a vyhodí ich do vzduchu ako na začiatku. Pri žalovaní môže žalobca hovoriť hocičo a rozhovor môže občas i variovať: Napr. „Ukradol mi cigán náušnice!“ (Keď sa hrajú dievčatá). - „Ved' náušnice máš!“ - „Ale druhé – zlaté!“ keď žalobca neuhádne cigáňa, ale privedie napr. sudcu, ten sa ohrádza pred kráľom: „Ako sa opovažujete na pána sudcu, také povedať“ Vtedy súdia žalobou.

Bežné tresty mimo „gréckeho ohňa“ sú:

Strieška: kat spojí nad hlavou odsúdeného paralelne ruky (dlane) sa dotýkajú palcami a ukazovákmi, malíčkovou stranou smerujú šikmo von - dolu. Potom šikmým pohybom nadol kresne trestanca po okrajoch hlavy a koncoch uší.

Jablčko: kopnutie kolenom do zadku.

Buchnát: buchnutie päšťou (dlaňovou stranou) po chrbte.

Pokváknúť: potiahnuť za vlasy.

Slivka: odsúdený naduje líca a kat ho po nich mierne udrie odzadu päšťami, takže vyfúknutím vzduchu a tlesknutím líc sa vydáva zvuk.

Hviezdička: kat uštipne nechťami kožu na dlani a otočí ňou ako pri šraubovaní.

Malé pivo: udrie malíčkovou stranou pästi po čele.

Veľké pivo: kat položí svoju ľavú päšť malíčkovou stranou na čelo odsúdeného a pravou päšťou udrie po svojej pästi.

Niekedy sa hru hrajú aj v škole. Učiteľka je vtedy v stálej roly kráľa. Žalobcovia chodia k nej: „Súdružka učiteľka žaloba!“ - „Aká?“

Ak je do hry zapojený i žandár, privádza obžalovaného na žiadosť žalobníka on.

a) Valkovňa 1961: Na birdáša.

Tu sú medzi sudcovskými trestami zaužívané napr:

Oriešok - hánkami klepnúť po hlave nasúdený počet (5 orieškov - 5 klepnutí).

Maslovka - svojou dlaňou šuchne po dlani prudkým trhnutím smerom k sebe.

Spoza hnoja - zohnutý ukazovák oprie v tyle odsúdeného a prudko šuchne smerom hore, čím odsúdeného vlastne potiahne za vlasy.

Mimo toho môže kat dať slabé zaucho, môže potiahnuť za vlasy, „vykrútnuť“ ucho ap.

b) Šumiac 1960: Na richtára.

Hráči si stanú do kola. Jeden z nich je richtárom. Uprostred kola stojí žalobník so zaviazanými očami. Niektorý z kola ho udrie. Žalobník si dá dolu šatku, poobzerá sa a žaluje:

Žalobník: Pán richtár žaloba!

Richtár: Aká?

Žalobník: Voľachto ma zbiv...

Richtár: Kto? Prived' mi ho za nos!

Žalobník uvažuje, nakoniec privádza koho má v najväčšom podozrení. Ak je jeho podozrenie oprávnené, stáva sa privedený žalobníkom, ak nie, zaviažu mu znova oči.

c) Pohorelá 1961: „Na zbojníka“.

Hra je skoro totožná s pohorelsko-mašianskym variantom. Hrajú sa len štyria: sudca, zradca, zbojník, kat. Po rozchytaní vyhodených lístkov, zradca hľadá zbojníka: „A zbojník je tu!“ - Keď neuhádne bijú ho a kričia: „Ako sa ty opovážiš na pána sudcu (kata)“? Ak však uhádne ozve sa kat: „Čo mu za to odsúdime?“

Sudca: Tri podperinky (pravítkom šťuchá do rukáva), kamarátsku (tiché zaucho), paromovku (silne po chrbte buchnúť), buchtu (slabo po chrbte), striežku, maslovku (pohladiť po dlani), grécky oheň, frčku do nosa (frknúť do nosa tak, že sa prostredník, alebo ukazovák zohne opretím o palec a potom tlakom zrazu vystrie - vystretý palec narazí do konca nosa - frčka). Nasúdený trest vykonáva kat. O hre informovali chlapi z najvyššej - 9. triedy ZDŠ.

d) III B 4.

e) Pamätná kniha obce Beňuš, I, str. 201-2: O hajdúcha. Iná obmena zapísaná r. 1958__ sa nazýva „Kupec kupuje koňa.“

f) PS - VIII (1941), str. 102-103: Na drevka. (V. Jesenská: Slovenské detské hry, ich rozmanitosť a význam.)

g) Slniečko, I (1927-28), str. 48: Hra na „Cigána.“ (Do rubriky „Práce žiakov“ ju poslal Emil Zelenka z Martina.)

h) Včelka, II (1880), str. 94: Hra O richtára. (A. E. T.)

i) Šajba 1955, Čavoj 1957, Sirk 1955, Huty, Malé a Veľké Borové 1961, Kyjov 1960.

2. BOLI SME V BREZNE. (HELPA 1961)

Dvaja odídu za školskú tabuľu a tam sa dohodnú na nejakej veci, ktorú možno uvidieť v meste; dajú si tiež krycie mená. Potom výjdu a hovoria:

Boli sme v Brezne a videli sme „toto“. Na tabuľu jeden napíše prvé a posledné písmeno dohodnutého názvu čiarkami a vyznačí počet písmen, napr. B - - - - - ž (benzínová nádrž). Celá trieda háda ďalšie hádanky. Uhádnutú vždy napíšu na patričné miesto. Kto povie poslednú chýbajúcu hlásku, toho sa dvojica opýta s kým chce ísť do Brezna, či s prsteňom, alebo obrúčkou. Koho si vyvolí, s tým ide za tabuľu.

3. O HODINY. (POLOMKA 1960)

Dievčatá a menší chlapci si posadajú. Dve odídu nabok a určia si hodiny od jednej do dvanástej. Keď sa vrátia opýtajú sa: Koľko je hodín? Každá opýtaná hovorí nejaké celé číslo. Keď niektorá uhádne, odídu hodiny na bok a dohodnú sa na dvoch menách (princezná - princ, taštička - aktovka, topánka - hrebeň).

Keď sa vrátia opýtajú sa šťastlivého hádača: Za koho chceš ísť, za princa či princeznú? Za princeznú., povie napr. on.

Hodiny – teraz princ – si sadnú medzi ostatných a „princezná“ s hádačom odídu ako hodiny nabok. Najčastejšie sa hrávajú dievčence 8-12 ročné.

a) Hel'pa 1961: O hodiny.

Hrávajú sa väčšinou v škole. Hodiny odchádzajú za tabuľu.

b) Pohorelá 1961: O hodiny.

Informovali 5 - 15 ročné dievčatá. Hádanie si sťažujú aj tak, že pri určovaní času môžu byť aj polky, príp. i štvrté. - Napr. trištvrte na osem.

c) P. Maša 1961: O hodiny.

d) VII C 1

e) Bacúch 1960: O hod'ini.

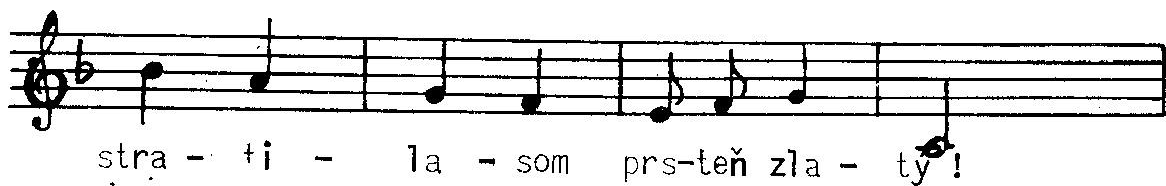
f) Beňuš 1958: O hod'ini.

g) Rojkov 1961.

4. KEĎ SOM VČERA PRALA ŠATY. (Č. SKALA 1961)

Túto hru sa deti (1. - 5. ročník) naučili od s. učiteľa. Podľa možnosti na hladkú šnúru sa navlečie prsteň, potom sa zaviaže. Šnúru chytia všetky deti a vytvoria husté koleso. Čo možno nebadane, alebo naopak, klamane zjavne posunujú prsteň po šnúrke od ruky k ruke. Stredný to pozoruje a po každej strofe má možnosť tri razy hádať, kto práve prsteň drží. Ak neuhádne, hra nezmenene pokračuje, ak uhádne, vymeni ho uhádnutý. K hre zaznieva pieseň:

Keď som včera prala šaty
stratila som prsteň zlatý
Jajajaj, tu, tu, tu "
hľadajte ho tu i tu.
Sova vraví spoza pníčka
že je prsteň u Janička
Jajajaj ....

Sova vraví zpoza pníčka, že je prsteň u Janička.
Ja ja jaj, tu tu tu, hľadajme ho tu i tu, tu i tu:
Vrábec volá zpod jedličky, že je prsteň u Aničky.
Ja ja jaj, tu tu tu, hľadajme ho tu i tu, tu i tu.

Vrábec volá spod jedličky
že je prsteň u Aničky '
Jajajaj ....
..

a) Pohorelá 1961: O prsteň.

Skrývanie a posúvanie prsreňa na motúzku i občasné hádanie sa deje bez spevu

b) Slniečko, II (1928 - 29), str. 64: Stratený prsteň.

5. KUKUČKA. (ZÁVADKA 1955)

Hrávajú sa najčastejšie V škole cez prestávku. Dvaja odídu nabok (za plot). Sediaci žiaci dostanú čísla. Vedúci hry potichu povie, aby niektoré číslo zakukalo.

Ziadané číslo zakuká do dlani: Kukuk! Dvaja Odídení hádajú po raze kto to zakukal.

Ktorý uhádne ide na miesto kukajúceho a ten na miesto hádajúceho. Keď však neuhádnu, počúvajú a hádajú znova.

a) Poh. Maša 1961: O kukučky.

Učiteľka určí toho, kto pôjde žmúriť a potom určí prvú, druhú a tretiu kukučku. Všetci s hlavami na skrížených rukách ležia na laviciach keď vedúca zavolá spoza dverí žmúriaceho. On výjde na stupeň a povie: Prvá kukučka zakukaj! Tá zmeneným hlasom zakuká a žmúriaci háda. Keď kukučka neuhádne, vyzve druhú kukučku. Keď ani tú, ani tretiu neuhádne ide znova žmúriť. Žmúri a háda dovtedy, dokiaľ sa niektorá uhádnutá kukučka nevymení.

b) Šumiac 1960: Na kukučku.

Jeden ide k tabuli a stojí tam - chrbtom do triedy obrátený - dokiaľ ktosi nezakuká. Vtedy sa obráti a háda dokiaľ neuhádne. Potom ide k tabuli bývalá kukučka. Ideálom je postrehnúť farbu hlasu a uhádnuť na prvý krát.

c) Hel'pa 1961: Slávik, slávik ako spievaš.

Žiak, alebo žiačka chodi zo zaviazanými očami pomedzi popresadaných žiakov, ohmatáva jednotlivcov a pýta sa: Slávik, slávik ako spievaš? „Slávik“ začviriká, zakuká, alebo vydá iný vtáčí zvuk. Ak hádajúci uhádne, je vymenený, ak však neuhádne pravé meno „Slávik“ ide ďalej a podľa hmatu a sluchu sa snaží uhádnuť iného „slávika“.

d) V hel'pianskej materskej škole (1961) nazývali hru „Vtáčik, Vtáčik ako spievaš.“ Tam kládlo otázku v kúte žmúriace dieťa. Učiteľka, alebo jedno z detí, v roly vedúcej hry ukázalo na niektoré z detí, ktoré zmeneným hlasom začvirikalo, alebo zakukalo. Žmúriaci je vo svojej funkcii dokiaľ neuhádne pravého vtáčika.

Hrou si cvičia deti sluch a lepšie sa poznávajú.

e) Beňuš 1958: O kukučku.

f) Dobš. ľad. jaskyňa 1960: Na kukučku.

g) Dlhé Pole 1960, Sirk 1955, Sekule 1958, Lipt. Teplá 1956, Rojkov 1961, Lipt. Sliache 1962.

Pokračovanie...